

Dr. Rudolf Steiner
Výsledky duchovního bádání
(*Ergebnisse der Geistesforschung*)

Čtrnáct jednotlivých přednášek přednesených
mezi 31. říjnem 1912 a 10. dubnem 1913
v Domě architektů v Berlíně

Jak se duchovní bádání zdůvodňuje?

(*Wie begründet man Geistesforschung?*)

2. přednáška
Berlín 7. listopadu 1912

GA 62

JAK SE DUCHOVNÍ BĀDĀNĀNĀ ZDŮVODŇUJE?

V pŕedešlých rozbozech dovolil jsem si uvést jistý počet námitek a vyvrácení duchovního bĀdĀnĀnĀ nebo anthroposofie. Bylo by nedorozumĕnĀm, kdyby se snad oĉekĀvalo, Űe dnešnĀ pŕednĀška je urĉena k tomu tato vyvrácenĀ zase vyvrĀtĀt. Neboť mĀ bĀt ŕeĉeno pŕedem: NemĀ jĀt o hru myšlenek, nikoli o dialektickou hru s dŮvody a protidŮvody. Ono duchovní bĀdĀnĀnĀ, o nĕmŰ se zde mĀ mluvit a vŰdy se mluvilo, mĀ pracovat v naprostĕ shodĕ s vĕdou a se souĉasnŰm vzdĕlĀnĀm. TudĀž zmĀnĕnĕ nĀmitky takĕ nebyly uvedeny ve smyslu, jakoby se daly s lehkŰm srdcem beze vŰeho sprovodit ze svĕta; nŰbrŰ byly uvedeny v tom smyslu, Űe oprĀvnĕnĕ se dnes vynoŕujĀ v dušĀ, jeŰ poĉĀtĀ s vŰsledky našĀ duchovní vĕdy a s pokrokem našĀ kultury ducha aŰ po pŕĀtomnost. Nebyly uvedeny jako neoprĀvnĕnĕ nĀmitky, nŰbrŰ jako v jejich mezĀch oprĀvnĕnĕ nĀmitky. Mĕly probudit pocit vĀŰnosti, se kterou by chtĕlo duchovní bĀdĀnĀnĀ pracovat a uvĕdomovat si, Űe z vlastnĀch zdrojŰ mŰže pŕevzĀt Űplnou zodpovĕdnost za sebe sama - pŕestoŰe toto duchovní bĀdĀnĀnĀ naprosto chĀpe - hlavnĕ toto mĕlo bĀt ŕeĉeno tĕmito nĀmitkami - Űe je jakoby odkĀzĀno samo na sebe. Dalo by se ŕĀci, Űe ĉelĀ hlavnĕ trojĀmu nepŕĀtelstvĀ. Jedno nepŕĀtelstvĀ mu vŰchĀzĀ ze souĉasnĕ vĕdy nebo alespoŇ z tĕ vĕdy, kterĀ se ĉasto domnĀvĀ, Űe se vŰluĉnĕ zaklĀdĀ na tĕto souĉasnĕ vĕdĕ. Druhĕ nepŕĀtelstvĀ vznikĀ z rŰznŰch nĀboŰenskŰch vyznĀnĀ a tŕetĀ z obyĉejnĕho dennĀho vĕdomĀ, kterĕ se instinktivnĕ v mnohĕm vztahu vzpĀrĀ proti tomu, co duchovní vĕda a duchovní bĀdĀnĀnĀ mu ŕĀkĀjĀ.

Snadno by se mohlo zdĀt, jakoby beze vŰeho byla oprĀvnĕnĀ otĀzka: Jak tedy dokĀže duchovní bĀdĀnĀnĀ vŰĀci nĀmitkĀm to, co tvrdĀ? Jak dokĀže to, co ŕĀkĀ? Bĕhem tĕchto zĀmnĀch pŕednĀšek uslyšĀme mnohĕ o obsahu tohoto duchovního bĀdĀnĀnĀ, o skuteĉnŰch vŰsledĉĀch bĀdĀnĀnĀ o nadsmyslovĕm svĕtĕ. V obou prvĀnĀch pŕednĀškĀch mnĕ musĀ bĀt dovoleno, abych mluvil urĉitŰm zpŮsobem, kterŰ mnozĀ budou shledĀvat jako abstraktnĀ, aĉ to nenĀ mĀnĕno abstraktnĕ; bude to obtĀŰnĕ srozumitelnĕ a nezajĀmavĕ. Neboť i kdyŰ snad vŰechny moje vŰklady v prvĀnĀ a v druhĕ pŕednĀšĕce nemohou bĀt sledovĀny, pŕesto mŰže vzniknout pocit, Űe hledĀjĀ opravdu dobrŰ podklad-pro toto duchovní bĀdĀnĀnĀ. MŰže se tudĀž dnes nadhodit leĉkterĀ otĀzka, kterou shledĀvĀ za nezajĀmavou ten, koho by vĀce zajĀmalo, kdyby slyšel to ĉi ono vyprĀvenĀnĀ z nadsmyslovĕho svĕta. MŰže bĀt vyslovena otĀzka: CoŰpak lze pouŰit pro zdŮvodŇovĀnĀnĀ urĉitĕho svĕtovĕho nĀzoru v namnoze domnĕlĕm smyslu, co se obyĉkle nazŰvĀ dŮkazem? MŰže se pohlĀzet na dŮkaz jako na nĕco, co pŕesvĕdĉĀ kaŰdĕho ĉlovĕka?

KaŰdŰ, kdo vyznĀvĀ nĕjakŰ svĕtovŰ nĀzor, obyĉkle vĕrĀ, Űe ho mŰže dokĀzat; a pro tento svĕtovŰ nĀzor, bude-li brĀn vĀŰnĕ, zcela jistĕ uvede svĕ dŮkazy. VŰĀci tĕto namnoze rozšĀřenĕ vĀře chtĕl bych nejdĀĀv uvĕst slova energickĕho, ĉinorodĕho nĕmeĉkĕho filosofa Johanna Gottlieba Fichteho, jenŰ ŕĀkĀ: Jakou mĀ ĉlovĕk filosofii, to zĀvisĀ na tom, jakŰm je ĉlovĕkem. “ Chceme-li proniknout do zĀkladŰ takovĕ vĕty, jak ji Fichte vyslovil, kdyŰ se, jinŰmi slovy, chceme zeptat,

co tím myslel, potom musíme říci: Záleží nejen na důkazech, nýbrž na tom, jaké důkazy považujeme za směrodatné, jaké důkazy jsou pro člověka podle jeho duševního vývoje závažné, aby chtěl získat vhled do toho nebo onoho. Tak i takový filosof jako Fichte odkazuje nás na lidské nitro, jde-li o hodnocení důkazů. Existuje požadavek, aby si člověk vlivem svého duševního vývoje získal schopnost poznání závažnosti důkazů. Triviálně řečeno, chtěl bych říci: Co nakonec prospějí všechny důkazy tomu, kdo těmto důkazům nemůže věřit? A jak je to s tzv. důkazy, to můžeme namnoze studovat na mnohých světových názorech, zdánlivě zcela zbudovaných na pevných základech přírodovědeckých skutečností.

Řeknu-li něco takového, co chci nyní říci, pak ovšem musím vždy znovu předeslat: Nemyslím, že někdo si může více cenit a vážit přírodovědeckého pokroku než pravý duchovní badatel. A dnes bych chtěl obzvlášť předeslat: Všechny námitky, vyslovené před týdnem, byly naprosto míněny tak, že jsou oprávněné potud, že by bezprostřední námitky duchovního badatele nebyly oprávněné vůči tomu, co bylo řečeno před týdnem. Neboť duchovní badatel nepopírá to, co právem tvrdí přírodovědecké bádání; plně to uznává. K této skutečnosti se musí přihlížet. Duchovní bádání je přírodovědeckým názorem neustále potíráno; naproti tomu samotné duchovní bádání ze své strany přírodovědecké názory vůbec nepopírá, když zde existuje schopnost uznávat správný stav věcí. Jsou však četné přírodovědecké skutečnosti, které jistě světonázorové proudy dnes využívají tak, že je zdánlivě staví do jistého světla, pomocí něhož můžeme být se skutečnostmi zcela srozuměni, avšak nikoli způsobem, jakým často jistě světové názory na základě těchto skutečností chtějí něco dokazovat. Skutečnosti, které plynou z přírodovědeckého názoru, duchovní bádání právě potvrzuje. A můžeme říci, že nastane doba, ve které to, co je v darwinismu a v moderní nauce o vývoji oprávněné, bude právě pomocí duchovního bádání náležitě oceněno. Tak také zvláště vlivem duchovního bádání může být jasné, že duše člověka tím, aby mohla působit v zevním fyzickém světě, musí pro jisté úkony používat jistých částí mozku, jako musí používat k jiným úkonům ruky. Jako je ruka přidělena určitým výkonům člověka, tak jisté části mozku fungují jako nástroje duševního prožitku. Právě pomocí duchovního bádání bude pochopen správný smysl, správný význam tohoto přidělení. A s tím, co přírodovědecký názor v tomto vztahu dnes namnoze zastupuje, není duchovní bádání ani v nejmenším rozporu. Naproti tomu jsou tzv. důkazy, které se uvádějí, pro toho, kdo rozumí síle důkazu, často velmi nespolehlivé. Tak např. když pro pravé skutečnosti, že k duševnímu životu patří určité partie jistých částí mozku, se stále znovu uvádí, že např. onemocnění těchto částí mozku je dotýčná duševní činnost vypojena a proto nelze vnímat, že duše jistě úkony, jako např. řeč, nesvede; takž středisko řeči je vypojeno.

Takové důkazy jsou pro toho, kdo rozumí síle důkazu, skutečně výstižně zobrazeny námitkou neexistujícího profesora Chytráčka; ten chtěl dokázat, jak

žába pociťuje. Posadil žábu na pracovní stůl a zaklepal na stůl. A ejhle, žába odskákala: Tedy slyšela zaklepání. Nyní jí vytrhl nohy a opět zaklepal na stůl; teď žába neodsakovala, protože měla vytržené nohy. Ale že nyní nemohla odskákat, z toho profesor Chytráček vyvozoval, že žába slyší nohama; protože když nemá nohy, na ničem neprojevuje, že slyší. Když se podobná věc vypravuje, musí se samozřejmě požádat o prominutí. Ale je logické a metodicky naprosto výstižné, co se dnes uvádí jako skutečnost k dokazování, o nichž duchovní věda vůbec nepochybuje, která jsou dokonce pravdivá. Ovšem uvedené důkazy nikdy skutečně nepřesvědčí toho, kdo dovede posoudit sílu důkazů lidských výroků.

Tak je tomu s mnohým z toho, co bylo uvedeno v minulé přednášce. Jak závažná je námitka, kterou mohou učinit vážní a důstojní přírodovědečtí badatelé přítomnosti, totiž že lidé si v dřívějších dobách vymysleli životní sílu a všechno, co obnášejí pochody v živém těle, se pokoušeli vysvětlovat z této životní síly. Avšak 19. století ukázalo, že tato životní síla není k ničemu. A když se předpokládají jen obyčejné síly v jistých látkách, může se dokázat, pokud se postupuje laboratorně, jak určité složité látky, o nichž se dříve věřilo, že mohou vzniknout jen v živém organismu vlivem životní síly, mohou být v laboratoři předvedeny bez této životní síly. Tudíž ideál vědy musí záležet v předpokladu, že se jednou podaří skutečně vyrobit i složité substance živých organismů. Nyní přicházejí duchovní badatelé a tvrdí, že v živém organismu je zvláštní životní tělo neboli éterické tělo, které je nutné pro to, aby se uskutečňovaly živé pochody; že ale to není nic jiného než zahřívání staré životní síly. Může to tedy pocházet jen z diletantských duší, které pohodlným způsobem hledají princip vysvětlení tam, kde pro svoji neznalost nedovedou počítat s pokrokem pravé vědy. - A chtěl bych nejprve pomoci určitého historického svědectví vysvětlit, jak tento komplexní důsledek působí na duši, která není předem zaujatá - opět to budiž řečeno - vlivem oprávněného pokroku vědy se výhradně oddává jejím důsledkům. Nejdříve bych to chtěl ukázat pomocí historického pohledu.

Lidé si myslí, že domněnku o éterickém nebo životním těle vyvrátí, když řeknou: Musí platit jako ideál vědy sestavit jednou živou substancí z jejích jednotlivých látek v laboratoři. Nemůže se tudíž věřit ve zdůvodnění života vlivem něčeho nadsmyslového, nýbrž musí se na to pohlížet jako na účinek obsažený v ryzích látkách, když se pracuje v laboratoři a složené substance se dají spojit z jednoduchých substancí. - Byla doba, ve které se skutečně věřilo více než by se dnešní vážný vědec odvážil věřit, že laboratorně se dají složit nejen jednotlivá živá substance, nýbrž také nejnižší živočichové, dokonce malý člověk - známý homunkulus. A tato doba, kdy se pevně věřilo, že laboratorně se dá vyrobit homunkulus, naprosto nepřijímala tuto víru tak, jakoby tím nadsmyslovost životních jevů měla být zprovozena ze světa; právě naopak teprve teď se věřilo v nadsmyslovost životních jevů. Toto je historická námitka vůči tvrzení, že pro lidské myšlení je nesnesitelné věřit v nadsmyslový původ člověka a zároveň s přírodovědcem plně zastupovat názor, že by se v laboratoři dalo ztvárnit cosi živé

ho. Obě věci jsou slučitelné. A že jsou slučitelné, k tomu se musí zase uvést značně triviální souhrn myšlenek, který ale je proto neméně významný pro toho, kdo si nedá vlivem přírodovědeckého světového názoru něco pouze vsugerovat, ale kdo je schopen přistoupit na celou skladbu lidského duševního života.

Zde vidíme, jak před námi jsou k dispozici jisté látky. Spojíme je. Vidíme - vezmeme to hypoteticky-jak z nich vznikne živá substance. Jsme proto oprávněni z toho soudit, že z toho, co jsme před sebou viděli jako jednotlivé látky, se skutečně vytvořil život této substance? Ne! Takto nemůžeme soudit. A nemůžeme tak soudit od okamžiku, kdy připustíme, že ze zbytků potravy, které se nalézají v místnosti, se nevyvinuly mouchy, jež se po určité době objeví. Když vidíme místnost plnou much, můžeme říci, že mouchy jsou zde, protože zde vládne nepořádek a zůstaly zde zbytky potravy. Tyto zbytky potravy byly podmínkou, avšak nevytvořily mouchy. Ale mouchy se vyskytnou vždy, jsou-li přítomny podmínky. A jsou-li zde podmínky, potom se dostaví život. Avšak nikdo nemůže tvrdit, že z toho život vznikl, ale pouze, že byl původcem, že se dostavil. Nadsmyslový pochod můžeme připustit i tehdy, když jevy laboratorně souhlasí! Ze strany duchovního bádání by tudíž bylo nesprávné, kdyby se toto bádání chtělo zdůvodňovat tak, že by se více či méně ironickým nebo duchaplným způsobem chtělo povyšovat nad to, oč usiluje věda jako o svůj ideál. Tímto způsobem kráčeji společně. A neodstraňuje to z cesty to, čím duchovní bádání přispívá k opravdovému a úplnému chápání věci.

Vezmeme jako jiný příklad námitku v první přednášce vůči duchovnímu bádání, pokud vysvětluje jevy spánku a bdění tím, že praví že v člověku je přítomen nadsmyslový prvek, který s usnutím vystupuje z fyzického a éterického těla, přechází do zvláštního duchovního světa a při procitnutí se opět do těchto těl noří. Zmínili jsme se o závažné námitce, která je naprosto přesvědčivá, že totiž přírodní věda se pokouší jevy spánku vysvětlovat tím, že předvádí jakési samočinné ovládání organismu, že ukazuje, jak podráždění, způsobené vlivem každodenního života organickou substancí ničí, spotřebovávají. Takže tím se dospívá k bodu, kdy tato organická - životní substance se musí opět uvést do pořádku, zatímco se obnovuje a rozkládá se nad vědomím temnota. A když je obnova opět zjednána, potom mohou zevní podráždění opět působit. Tak bychom měli co činit se samočinným ovládáním organismu a mohli bychom říci: Což je zapotřebí ještě nějaké zvláštní duchovní bádání, které přináší zvláštní popis toho, co by mělo ve spánku vystupovat z člověka, aby potom pobývalo v jiném světě, když jevy spánku se dá vysvětlit z vlastního lidského těla? Jaká závažnost se musí v určitých mezích přikládat pravdivému přírodovědeckému zpodobení, to vyplývá z následující úvahy. - Třebaže mohu jednotlivé věci uvést pouze v náčrtku, shodují se, i když nikoli ve všech podrobnostech, přece ale s celým duchem dnešního přírodovědeckého bádání.

Co se děje, když před námi leží organismus za spánku, také naprosto podle

přírodovědeckého názoru? Podle přírodovědeckého názoru musíme říci: Vlivem smyslových dojmů a jiných zevních dojmů spotřebovaných organických substancí jsou vylepšovány. Zde se tedy odehrává vnitřní proces, který je zcela podmíněn vlivem přirozenosti a jsoucna lidského těla; a to, co se takto vnitřně odehrává, můžeme samozřejmě vysvětlit pouze z toho, co spočívá právě v zákonech lidského organismu. Avšak tyto zákony organismu nám nikdy, v žádné přítomnosti a v žádné budoucnosti, nemohu poskytnout něco jiného - to musí uznat každý, kdo věci důkladně rozumí - než co nám poskytují třeba plíce pro proces dýchání. Kdo zkoumá lidský proces dýchání, může ho plně pochopit ze zákonů života plic. Co ale člověk nebude moci pochopit, to je povaha a působení kyslíku. Ten musí být zkoumán mimo plic. Nejprve musí vstoupit do plic z vnějška. A kdo by věřil, že zkoumáním plic pozná povahu kyslíku, náramně by se mýlil. Děj v plicích, všechno, co probíhá v organismu, o tom se dozvíme z niterného života plic. Abychom pochopili celé dýchání, je nutné, abychom vystoupili z činnosti plic a povahu kyslíku pochopili z vnějšku; o povaze kyslíku z procesu života plic nepoznáme nic. Stejně tak málo získáme, když zkoumáme, co se děje v organismu. Ve spánku, jako poznání všeho, co se odehrává v bdělém vědomí od rána do večera, když se vlní pudy, vášně, afekty, ideály atd. A jak málo je život totožný s povahou kyslíku, jako musí kyslík vstupovat zevnitř do plic, tak je jisté, že všechno, co je omezeno jevy vědomí, musí se sjednotit s tím, co musí vstupovat zevnitř, co vnitřně můžeme studovat za spánku a pozorovat jako vnitřní tělesné pochody. Takový sled myšlenek se ovšem nebude ihned nabízet. Avšak jestliže ho sledujeme, je nejen pouhou obdobou, je více než to. Je jakýmsi výchovným prostředkem, aby se jevy, které před nás vstupují při charakterizovaném jevu, skutečně správně spojovaly. A kdo si skutečně objasní poměr kyslíku, který existuje zevně a vstupuje do plic, k tomu, co se děje v plicích, poznává na takovém pojmu, na takové ideji, jak má uvažovat o tom, co je po dobu spánku mimo fyzický organismus; a k pochodům, které se odehrávají ve fyzickém organismu po dobu spánku, musí přistupovat právě tak, má-li zažít vědomí, jak? musí přicházet kyslík k vnitřním organickým pochodům, má-li nastat pochod dýchání skutečně živě.

Pojmy, které se mohou nazývat „zduvodňováním“ duchovní vědy, naprosto nejsou tak jednoduché, jak se často lidé domnívají. Protože takové nejsou, jeví se často tak, jakoby se daly snadno zprovodit ze světa. Při uznávání důvodů a protidůvodů v této oblasti ve Fichtově smyslu jde o to, jakým jsme člověkem, tzn. jaké si přinášíme duševní rozpoložení, abychom věci viděli v jejich správném světle. Jak často slyšíme říkat: Zde přicházejí tito duchovní badatelé nebo teosofové a říkají: Člověk, kterého přece vnímáme jako jednotného, a o němž jsme si vytvořili názor, že je jednotný, rozpadá se v různé články nebo části - ve fyzické, v éterické nebo životní tělo, v astrální tělo a já. Vždyť tak se může rozdělovat všechno. Ale nejde o to, že se vůbec rozděluje, nýbrž o to, že se podle oprávněných požadavků myšlení, jež opravdu proniká do takových metod

zkoumání, uskutečňuje. Když někdo má před sebou vodu, bude věřit chemikovi, když mu řekne: Dokud toto necháš být „vodou“, dotud nikdy nemůžeš přijít na to, jaké jsou chemické součásti této vody; musíš ji rozložit na vodík a kyslík. Dokud zůstaneme v takové konkrétní oblasti, nebudeme snad slyšet námitku: Dopouštíš se smrtelného hříchu proti monizmu, neboť voda je monom; nesmíš ji rozložit ve vodík a kyslík, jinak budeš zcela pověřčivým dualistou. V takové konkrétní oblasti snad neuslyšíme takovou námitku, protože zde nutnost, dát se do takového rozložení je evidentní. Co je hlavním rysem k oprávněnosti takového rozložení, když nepřihlížíme pouze k vodě, nýbrž když přihlížíme k celé oblasti jsoucna, která zde přichází v úvahu? Podstatné je, že vodík nemůže být pouze ve vodě, - jak míní chemik - nýbrž také v jiných substancích, s nimiž se může zcela sloučit, a že stejným způsobem se může spojovat s jinými substancemi. Takže se může vodík rozdělit a jednotlivé části mohou přijmout zcela jiné spojení; a v těchto spojeních mají zase tyto části své zvláštní poslání. Kdyby u duchovního bádání mělo jít pouze o to rozlišovat v tom, co se vyžívá jako člověk v éterickém nebo ve fyzickém těle, abychom se nezmiňovali o dalších faktech, potom bychom mohli říci: Právě zde rozdělujes. Ale sledujte jednou duchovní bádání (dnes nemůže být uvedeno všechno); potom je tomu právě jako např. v chemii. Nerozkládáme člověka na fyzické a éterické tělo, protože je to pro nás vzhledem k člověku pohodlné, abychom jevy takto rozlišovali; nýbrž skutečně musíme dokazovat: Právě tak jako vodík a kyslík, jsou-li odděleny od svého vodního bytí, prodělávají v rozdílných substancích různé proměny, tak fyzické tělo ve smrti prodělává své zvláštní osudy, jakož i éterické tělo; a také astrální tělo vstupuje do jiných spojení. Jako chemik sleduje vodu, nevnímá ji jako monom, nýbrž pojímá ji jako dualitu vodíku a kyslíku a ukazuje, že vodík se může ubírat zcela jinými cestami než kyslík, tak také duchovní badatel sleduje cesty fyzického, éterického nebo životního těla, astrálního těla a já v různých oblastech života. Oprávněně tedy mluví o reálném dělení. Námitka, že se tím prohřeší proti monizmu, by se zcela rovnala tomu, že se proti monizmu prohřeší ten, kdo vodu rozloží ve vodík a kyslík.

Jde tedy o to, aby člověk pomocí skutečného vhledu do skutkových podstat pochopil hodnotu, oprávněnost námitky a také jejich meze. Z pravé, skutečné a vážné duchovní vědy bude patrné, když se jí zabýváme, že nepřechází lehkověrně námitky, nýbrž že se snaží ke svým výsledkům najít pojmy, že dobře zvažuje všechna pro a proti. Když se však dnes znovu připomíná Fichtův výrok: „Máme takovou filosofii, jaká plyne z toho, jak je člověk uzpůsobený...“, tak bychom také mohli říci, co zde již bylo řečeno před týdnem: Zde se přece přímo odvozuje od subjektivního poznatku; zde se nehledá přesvědčivost v tom, co je zevně dáno, nýbrž ve způsobu, jak by se člověk mohl chovat k jevům světa. Přicházíme k tomu, o čem byla řeč v první přednášce, k zdrojům duchovně-vědeckých poznatků. Bylo řečeno, že tyto zdroje se dostávají vlivem vývoje lidské duše. Jak tento vývoj pokračuje, po jakých cestách musí duše putovat, aby sku

tečně dospěla k poznatkům a názorům o nadsmyslovém světě, o tom ještě promluvíme. Dnes má být pouze řečeno, že duše musí projít vnitřními procesy, na- př. meditací, koncentrací vnitřního života. Co takové procesy způsobují?

Kdyby ten, kdo se skutečně chce stát duchovním badatelem a chce ze své duše vytvořit nástroj pro duchovní bádání, musí uměle dosáhnout u sebe takového stavu, jakým je jinak stav spánku. Tzn. musí uměle pomoci výrazného soustředění vůle být schopen zjednat to, co se jinak dostavuje pouze únavou jako stav spánku: Musí umět vypojit všechny zevní smyslové dojmy. Musí také dovést potlačit veškeré myšlení vázané na mozek. A přesto se musí vyhnout stavu, který jinak nastává ve spánku, naprosté prázdnoty vědomí. Vyhne se tomu tím, že se oddává určitým představám (později je budeme ještě charakterizovat), vhodným k tomu soustřeďovat své duševní síly a stahovat je, takže se stanou silnějšími, než jakými byly dříve. Zatímco jsou jakoby slabé, a tudíž když vystupují po dobu spánku z fyzického těla, nemohou nic vědět o sobě a o světě; jejich vnitřní síla postřehování je příliš slabá. Pomocí meditací a koncentrací zesílí, zhustí se. Tehdy se člověk nevysouvá z obvyčejného myšlení tak, že o sobě nic neví, jak je tomu u obvyčejného spánku, nýbrž tak, že je schopen zachovávat si vědomí a vlivem tohoto zvláštního stavu zakouší: Nyní nic neslyšíš ušima, nic nevidíš očima, nepřemýšlíš pomocí myšlení vázaného na mozek; nýbrž nyní žiješ v čirém duchovnu a máš realitu v čirém duchovnu.

Bylo řečeno, že obvyklá a zase oprávněná námitka proti takovému tvrzení duchovního bádání je tato: Pomocí takového duševního vývoje se např. můžeme dostat ke světu představ, na který pohlížíme jako na výraz nadsmyslového světa. Také vlivem způsobu, jak plyne tento druh představ, můžeme soudit, že tyto představy ukazují na něco reálného. Ale víme přece, že ten, kdo má halucinace, vidiny, vize, veškerou silou také v halucinace věří atd. A tudíž je zcela nemožné skutečně rozlišit mezi halucinacemi, vidinami atd. a tím, co se dostaví u duchovního badatele. Proč bychom měli na to, k čemu duchovní badatel takto dospěje, pohlížet také - jako na sice rafinovanou, přece ale pouhou halucinaci? Nehledě k tomu, že můžeme říci: Co se takto vnitřně prožívá, je pouze subjektivní a nemůže být vždy kontrolováno, jak je to možné např. u fyzikálního pokusu.

Nyní ale musíme poukázat na to, že naprosto nespočívá v charakteru všech pravd, že je možné je najít nebo i jen utvrzovat pomocí zevních příprav. Pro každého, kdo skutečně chce myslet, představy matematiky o tomto nejkrajnějším smyslu přesvědčují, neboť se získávají v nitru. Abychom toto uznali, stačí poukázat na obvyčejnou představu: třikrát tři je devět. Abychom to uznali, k tomu stačí pouze vnitřní představa duše. A není to nic jiného než smyslové zobrazování, když si někdo např. pomocí třikrát tři hrášky znázorní, že třikrát tři je devět. Záleží to na vnitřním duševním vývoji, když pozná, že třikrát tři je devět, a nemusí to pomocí zevního pochodu nejprve stvrdit. Ví, co prožil; ví to bez jakékoli zevní kontroly.

Je tedy vnitřní duševní práce, pro kterou zevní kontrola není ničím jiným než znázorňováním, jež se vyčerpává právě znázorňováním, a z něho vidíme, že to, co se vnitřně prožívá, je pravda. - Zcela podobným způsobem, pouze na vyšším stupni, se prožívá rozdíl mezi omylem a pravdou nadsmyslového světa. Duchovní badatel musí chtít pochopit všechny fakty, které ho mohou vést k poznání: Kde přestávají halucinace, vize a iluze a kde začíná nadsmyslová realita? Kde jedno přestává a druhé začíná, to může nahlédnout pouze podobně, jako se mohou nahlédnout pravdy matematické. Kdo je skutečným duchovním badatelem a zná povahu, která skutečně vede k duchovnímu bádání, ten tak jako tak nebude svět bavit svými vizemi. A když najdete někoho, kdo lidi baví tím, že jim vypravuje o svých vizích, pak pokaždé můžete předpokládat, že je velmi vzdálen od pravého duchovního badatele. Neboť pravý duchovní badatel ví, že veškerý imaginární, vizionářský svět, o kterém se v zevním světě ví, není nic jiného než představa vlastního duševního života; že nepodává nic jiného než projekci vlastní duše do vlastního prostoru. A v tomto prostoru, v tom, co je myšleno tím, když se mluví o představách duchovního badatele nikoli z pozice znalce, nespočívá to, co jeho vědu zdůvodňuje, nýbrž v tom, co spočívá teprve za tím domnělým, když zcela prošel pochodem, kterým se duševní život zobektivňuje a jak se potom prolamuje stěna, která se nejprve tyčí jako zrcadlení našich vnitřních duševních pochodů. Právě toto je pro duchovního badatele důležité, že poznal podstatu halucinací, vizí a iluzí v jejich souvislosti s vnitřním duševním životem, a dostatečně dlouho si může říkat: Co se takto jeví, není objektivně směrodatné, nýbrž musí se pokládat za čistě vnitřní pochody. A nenáleží tak příliš k požadavkům skutečného duchovně-vědeckého školení pomocí úkonů - o kterých se můžeme dočíst ve spise O poznávání vyšších světů - přivést duši k tomu, že, oproštěná od těla, má zážitky, že vystoupí z těla. Nýbrž důležitější je, aby duše o těchto zážitcích mimo své fyzické tělo, v čistém duchovnu, nabyla správného úsudku. Od určitého bodu ví duše pomocí toho, co zažívá, že již neprožívá subjektivní pochody, nýbrž že svoji subjektivitu odložila a dostává se do sféry objektivity, která je pro každého objektivní, jako je objektivní matematický prvek, přestože jeho průkaznost se dá prožít pouze v nitru. Chyba, které se dopouštějí lidé, kteří věří ve své iluze, záleží v tom, že nedokáží dostatečně dlouho zachovávat obrannou sílu proti iluzivnímu světu, že se předčasně dostavuje víra v to, co prožívají, že o svých zážitcích dostatečně dlouhou dobu neříkají: To se zpočátku jeví pouze jako zrcadlení sebe sama. Teprve když odložíš všechno subjektivní jako u matematiky, vstoupíš do sféry objektivní skutečnosti.

Tak také odpadá námitka, že u duchovně-vědeckých zážitků máme co činit s něčím subjektivním; má to co činit s něčím subjektivním právě tak málo, jako to má co činit v matematických pravdách. Když se sděluje duchovní věda, potom vlastně nejde o to podávat důkazy; když jde o toto, potom především musíme pochopit podstatu důkazu. Kdyby se nikdy nestalo, že by někdo viděl

velrybu, tak by nikdo nemohl dokázat, že nějaká velryba existuje; všemi poznatky, které má k dispozici, by nikdy nemohl dokázat existenci velryby. Neboť velryba je skutečností. A skutečnosti se nedají dokázat, nýbrž můžeme je pouze zažít. Tím je řečeno něco mimořádně závažného o logice; ale nejprve se musíme o tomto závažném přesvědčit. Z tohoto hlediska nejde při sdělování duchovního bádání také o to, že se podávají důkazy o nadsmyslovém světě nebo např. o nesmrtnosti duše, nýbrž jde o něco zcela jiného. O tom se přesvědčí ti, kteří se po delší dobu účastní pěstování pravého duchovního bádání. Nejde o logické mudrování, nýbrž jde o poznávání, o sdělování nadsmyslových skutečností. Když se duchovní badatel dostal do vyličeného stavu vývoje duše, že má přehled o životě mezi smrtí a novým zrozením, pak jde o to, že na základě skutečností, které uvádí pro život duše v době mezi smrtí a příštím zrozením, sděluje to, co prožívá v nadsmyslovém světě. A jde o sdělování zážitků skutečností, které putují jeho duší. A o druhém se může říci: Z těchto sdělení to vyplývá. Když se ukazuje, jak duše zůstává v sobě uzavřená, když se části těla rozpadají, jak potom duše prochází jistými pochody, jak prožívá něco v čistě nadsmyslovém světě a sbírá síly k novému životu, aby v novém těle znovu vstoupila do fyzického bytí, když se toto podává do všech podrobností, potom se přece jeví, jak duše žije, když prošla branou smrti. Potom se poukazuje na skutečnosti. Jde o poukaz na skutečnosti, o sdělování skutečností a nikoli o abstraktní dokazování.

Nyní by se dalo říci: Potom ale takové poznání přiměřených skutečností by mělo význam pouze pro toho, kdo může nahlížet do duchovního světa, kdo má vyvinutou duši. Taková námitka se jeví jako mimořádně přesvědčivá, a také se vůbec nemá popírat. Kdo ale zná skutečný duševní život, ten také k této námitce získá zcela jiný vztah, než si mnozí myslí. Zde musíme nadhodit otázku: Cožpak jsme v naší duši v normálním životě vůbec o něčem přesvědčeni, když nám někdo podává abstraktní důkazy? Vezměme nějaký obraz, např. Sixtinskou madonu. Někdo, kdo vůbec netuší, co spočívá v takovém obraze, vstoupí před tento obraz; někdo jiný se postaví vedle něj a začne mu dokazovat, co v tom obrazuje. Ten, kdo naslouchá, vůbec nerozumí, o čem ten druhý mluví. Může dlouho „dokazovat“, že v tomto obrazuje něco zvláštního; posluchač nemůže jeho důkazům věřit. Neboť když uvádíme důkazy, to ještě není to podstatné; nýbrž podstatné je, že posluchač měl možnost v tyto důkazy věřit. Před tímto obrazem stojí někdo jiný. Druhý přistoupí a mluví k němu a posluchač má nyní možnost vnímat něco, co má tento obraz vyjadřovat; potom vzbudí tím, co poznal, ten druhý v něm to, o čem věří, že je v tom obraze skryto. Možná vůbec nemluví průkazně. Pouze líčí, co v něm působí, líčí jen to, co v něm promlouvá. A jestliže naslouchající jednou pochopil, o čem ten druhý mluví, a podívá-li se potom na obraz, pak vidí to jiné v obraze, potom to působí tak, že ví: Je to v obraze obsaženo. Nezáleží na průkaznosti, nýbrž na tom, že k nám přistoupí někdo, kdo ví, co je v tomto obraze, a že skutečně můžeme přijmout

to, co je v obrazu, chceme-li získat poznatek o tom, co v něm ve skutečnosti je.

Tak tomu je, vstoupí-li člověk před svět a lidskou společnost, a přistoupí k němu duchovní badatel: Kdyby duchovní badatel chtěl přijít s abstraktními důkazy, potom ten, kdo není schopen ve své duši následně prožít to, co říká duchovní badatel, nikdy nebude důkazem přesvědčen. Ale duchovní badatel si počíná právě tak jako onen vykladač obrazu, o němž jsem vyprávěl: Vysvětluje, co mu vyplynulo v duši, ze které nejprve udělal nástroj pro duchovní pravdy, stojící v pozadí duchovního a lidského života. Podává skutečnosti, které zažil. A když je nyní v jiné situaci, že může tyto pojmy a skutečnosti přijmout do celého svého duševního života, potom vidí svět nyní tak, že mu vlivem toho, co duchovní badatel říká, toto vyplývá jako jeho vlastní duševní obsah.

Tomu přirozeně nemůže tak být vždy. Přichází-li duchovní badatel k posluchači se zcela vzdálenými tvrzeními, která jsou snad pro něho samého empirickými pravdami, když mu vypravuje - i kdyby sám zažil v duchovním světě sebevíce - jaké jsou tam rozmanité bytosti a jak se chovají, potom samozřejmě posluchač, když to slyší poprvé, nemá sebemenší závazek věřit tomu, co slyší. Buď to uvěří, nebo tomu nemůže věřit. Proč tomu nemůže věřit? Protože vzdálenost mezi tím, co duše prožívá, a tím, co takový duchovní videc v duši prožil, je příliš velká. Rovněž by bylo neoprávněné, kdyby si někdo myslel, že může říci: Za třicet let přijde nový spasitel světa nebo světový mesiáš, na nějž můžeme čekat, který bude sdělovat obzvlášť veliké pravdy. Toto tvrdit by mohl před někým, který by nebyl připraven, jen tehdy, kdyby neměl žádný respekt před lidskou duší a před vymoženostmi lidské kultury. Ale existuje cesta jiná tím, že navážeme na to, co skutečně každý může určitým způsobem s nezaujatou duší sledovat. Proto se musí stále znovu opakovat, že je neoprávněná námitka: Duchovní bádání platí jen pro toho, kdo pomocí své vyvinuté duše může vstupovat do duchovního světa. To není správné. Duchovní svět se dá prozkoumat jen tehdy, když tuto duši přetvoříme v nástroj pro vnímání duchovního světa. Co se ale v tomto světě prožívá, to jsme téměř povinni vlévat do takových pojmů, které mohou být pro člověka podle dobového vzdělání s nezaujatou duší srozumitelné, jen když se jim objektivně oddává, a nikoli vlivem něčeho - např. vlivem domnělé nebo nesprávné učenosti - se proti tomu vzpírá. Proto spíše záleží na tom, jak se skutečnosti jasnožřívého vědomí nějakému věku sdělují, než že se takové skutečnosti vůbec sdělují. Můžeme např. zažít, když někdo přizná, že přečetl pouze jednu knihu, že potom posuzuje duchovní bádání a má právo říkat: Tito duchovní badatelé začínají používat slovo ezoterní vždy, když jim docházejí pojmy. Ale snad by tomu mohlo být také tak, že u dotyčného člověka, který něco takového řekne, by slovo ezoterní pokaždé mělo za následek, že sám u svých pojmů cítí něco jako prázdnotu, takže u něho samého slovo ezoterní vypojuje pojmy. Když se tedy někdo takovým způsobem proti tomu vzpírá a nevyvolává to, co je v jeho duši, aby dával na sebe působit výsledky duchovního bádání, potom je samozřejmě - viděli jsme to před týdnem - že se proti du

chovnému bádání pronášejí ty nejdůkladnější námitky. Když se ale duše nezaujatě oddává tomu, co podává duchovní věda, potom stačí zdravý lidský rozum, zdravé nezaujaté myšlení spoluprožívat nikoli to, co neškolené duši pohasiná, nýbrž to, čemu může rozumět. Neboť jak se chová každá lidská duše k duši duchovního badatele, který dovede posoudit určité konkrétní skutečnosti nadsmyslového světa, protože se do nich odebral? Každá duše se chová k duši duchovního badatele jako zárodek života ke zcela vyvinutému životu. A tak jako v zárodku života - např. ve vejci - je již obsažen úplný živočich, tak v každé duši dřímá to, co může duchovní badatel říci této lidské duši. A jako již v nevyvinutém zárodku života se může poukázat na to, jak z něho vznikají detaily, tak může jednotlivá duše, které jsou sdělovány výsledky duchovního bádání, v sobě zárodečným způsobem - ale s úplnou silou přesvědčení - získat vhled do duchovních světů.

Není tudíž nikdy odůvodněno, když se tomu, kdo se nespolehá pouze na svoji intelektuální sílu logického uvažování, ale na svoji celou duševní sílu, vytýká, že musí být lehkověrným člověkem, nýbrž když přistupuje na to, co říká duchovní badatel. Rozum sám by to nemohl uznat, ale celá duše to může přijmout. Je tudíž skutečné zkoušení - nikoli přijímání vlivem autority - duchovního bádání možné; bylo možné v každé době a také vždy bude možné.

Dobře si všimněme, že dnešní přednášku jsem nenazval Jak se duchovní bádání vyvrací, ale Jak se duchovní bádání zdůvodňuje. To znamená: Kde se bere a jak může lidská duše získat k němu vztah? Tento vztah může mnoho lidí najít velmi obtížně z toho důvodu, že mnoho námitek proti tomuto duchovnímu bádání je zdánlivě závažných: Jak by to nemělo být závažné - a zde zase přicházím k bodu, kdy opět musím mluvit abstraktně, nezajímavě - když někdo řekne: Duchovní badatel tvrdí, že ve svém nadsmyslovém vědomí může duši sledovat v době za zrozením nebo počtím, jak žije mezi smrtí a příštím zrozením a jak se potom vžívá do přítomného života. Může se přece ukázat (tak by mohla znít námitka), jak jisté zvláštnosti, které duše buduje po dobu života, jsou utvářeny v dětství nebo před zrozením v těle matky! A snad právě mezi námitkami proti duchovnímu bádání je pro mnohé závažná právě tato námitka. Ti, kteří tyto přednášky slyšeli, vědí, jak i sám takové námitky uvádím. Tak např. v rodině Bachů žili mnozí tak a tak, větší a menší hudebníci, takže určitým právem můžeme poukázat na to, že člověk čistě ve fyzické dědičné linii nebo osvojením po dobu života přijímá to, co později projevuje jako své nevšední zvláštnosti, jako svoji individualitu. Taková námitka, zabýváme-li se jí, necháme-li působit její sugestivní sílu, je velmi významná. A každý duchovní badatel pochopí, že se vyskytují lidé, kteří se nemohou takové námitky zbavit; na ně mimořádně silně působí síla skutečností, které se zde mohou uvést.

Avšak patří k tomu ještě něco jiného, oddáváme-li se takové síle důkazu: Totiž je třeba uznat, že mohou být příčiny, správné příčiny - a přesto nic nezpůsobují, přesto nejsou pravou příčinou toho, že skutečně něco vznikne. Ří

kám něco zdánlivě velmi podobného. A pro toho, kdo dává působit na svoji duši závažnost duchovně-vědeckých skutečností, není vůbec nutné se tím zabývat. Avšak zde jde o to vůči současnosti upozorňovat na to, co může vyplynout z filosofického hlediska, že zde mohou být příčiny, a přesto nemusí nic způsobovat. Proč má slepice peří, zobák nebo ty či ony vlastnosti svého těla? Zcela určitě může někdo říci: Zdědila to po slepičím páru. Zvláštní výraznost zobáku atd. jsou zděděné znaky příčinami, které shledáme u každé slepice, od které dotyčná slepice pochází. Avšak nyní musíme uznat, že k tomu patří ještě něco zcela zvláštního mít peří, mít určitý zobák, což se vyskytuje u matky slepice. Mají se dostavit také „dcery“ slepice: Něco může být zcela správnou příčinou. Je však nutné, aby vznikl určitý zárodek za určitých okolností, aby se příčiny mohly stát „příčinami“. Nezáleží na tom poukazovat na to, co následuje, jako na určité příčiny, ale že ukážeme, pokud příčiny se také mohou stát příčinami. Zde stojíme v bodě, kdy duchovní věda může ze svých vlastních pozic získat vztah např. k darwinismu. Nikdo, kdo není všetečný, nýbrž je vážným duchovním badatelem, nebude popírat skutečnosti a vážnou práci Darwina a darwinistů; bude dokonce souhlasit, když se Darwin táže: Proč se kočička tak lísá, když seji přiblíží člověk? Tehdy badatel poukáže na to, že se lísá již ve svém pelíšku k matce; z toho je patrné, že pozdější reakce souvisí s dřívější reakcí. Můžeme poukázat na příčiny, jak člověk má tu neb onu vlastnost, kterou snad obdržel od matky, dříve než se narodil. Může se na to poukázat; ale nic nebylo řečeno o tom, do jaké míry se nyní staly příčiny skutečnými příčinami. Všechno, co se může říci o nějakém světovém názoru, který je pevně zakotven v přírodovědeckém názoru, co se dá vysvětlit zděděnými znaky atd., to duchovní bádání beze všeho připouští. A kdo odtud přináší námitky, obvykle žije za předpokladu, že námitky se nepřipouštějí. Připouštějí se; ale druhý nepřistupuje na to, že příčiny se teprve musí stát příčinami, takže jde o něco mnohem hlubšího, než k čemu přihlíží. Vůbec se dnes stává, že oč usiluje duchovní bádání, totiž o to čerpat z Hlubin jsoucna, posuzuje se pokaždé jen povrchně, podle vlastního přehledu. Kdyby se to nestávalo pokaždé, potom by např. nemohl vyjít fejeton, který vyšel minulou neděli v berlínském deníku, jenž přiznává, že se opírá pouze o jednu knihu. Chtěl bych se jen zeptat, co se řekne o nějakému člověku, který si učinil konečný úsudek např. o chemii na základě pouze jedné knihy. Můžeme říci, že duchovní bádání má ještě další závažné důvody, aby se v přítomnosti cítilo na pevné bázi.

Těm, kteří po delší dobu naslouchali těmto přednáškám, smím sice říci, že zde bylo uvedeno mnohé z filosofického vývoje. Kdo toho zná, dospěje možná k úsudku: Mnoho filosofů podalo důkazy o nesmrtnosti duše. Musím se přiznat, že vůči tomu, co přinášela filosofická strana jako důkazy o nesmrtnosti duše nebo o nadsmyslovém světě, jsem se necítil příliš dobře; neboť k čemu filosofové většinou přihlížejí, jsou pouze pojmy věcí. Tak mají filosofové i o lidském já jen pojem já. Ze však z pojmu já nemůžeme vyvozovat nic reálného,

mělo by být každému jasné právě tak, jako je jasné, že pouze namalovaný malíř nemůže namalovat obraz. Stejně tak bychom si měli ujasnit, že obraz já nic nevypovídá o sobě samém. Kdo se zabývá duchovní vědou, vidí, že přesvědčení o realitě já se nabývá pomocí něčeho zcela jiného, totiž vlivem celého způsobu pokračujícího života já po smrti. Tedy po tom, co bezelstní filosofové v tomto směru podávají, necítíme se příliš dobře. Avšak z toho, co podávají ti, kteří jako protivníci velmi bouří proti věcem, získá ten, kdo nahlíží věci hlouběji, velmi dobrý důkaz pro povahu já. Neboť existují filosofové, kteří praví, že mohou já vůbec chápat jen jako souhrn různých filosofických atd. činností. Zde vidíme, že tito badatelé udávají všechno možné; jenže to, co uvádějí, se nemůže vztahovat k já. Jsou ve stejném smyslu - pouze opačným způsobem - jako onen směr, který chce životní jevy vysvětlovat pomocí životní síly. Neboť jako je životní síla pátým kolem u vozu, tak pomocí vysvětlování duševního života, nejen se nic nevysvětluje, aleje dokonce zcela zbytečné, jde-li o pravé vybadání duševna. Potom pozorujeme, že takoví znalci si skutečně duševna nevšímají a vůbec se k němu nepřiblíží, takže duševno zůstává o sobě ajeví se jako něco, k čemu se nemůže zevní vysvětlování přiblížit. Teprve když ve vědomí doby vznikne pocit, že duchovní badání se nedá posuzovat podle povrchu, nýbrž když se jím zabýváme hlouběji, teprve potom nebude možný jakýkoli úsudek, který o duchovním badání přichází zvenčí.

A jak je tomu s vědeckými námitkami, tak je tomu i s námitkami, které se v první přednášce uváděly proti duchovnímu badání z hlediska morálního nebo náboženského. Když se např. řekne, že je nekonečně cennější, když někdo čistě nesobecky, dokonce s výhledem na smrt, činí dobro pouze na základě poznatku a vůle, že přeje do veřejnosti, než když to koná s výhledem na vyrovnání v následujícím pozemském životě. Pak je takový úsudek zcela pravdivý a nemá být popírán. Je pravda, řekne-li se, že někdo koná dobro jen ze sobectví, věří-li, že se mu potom karmou dostane nějaké odplaty zase jako dobro, nebo když nekoná dobro proto, že by se to opět mohlo projevit jako jakýsi trest v novém životě. Je jisté, že takové tvrzení se může uznat jako zdůvodněné sobectvím, a tudíž se může plným právem říci: Takto tedy právě tím, co duchovní badání říká o člověku, je podporováno mezi lidmi sobectví. Schopenhauer jednou právem řekl (víte, že s ním naprosto všude nesouhlasím): „Kázat morálku je snadné, morálku založit je obtížné.“ Co to znamená morálku založit? Znamená to zjednat takové duševní rozpoložení, vlivem kterého může člověk dospět k morálnímu jednání. Kdo zná život lidí, ví, že morálku kázat je nejen snadné, nýbrž většinou zcela marné. Neboť lze znát velmi dobře morální zásady a velmi špatně jednat; a kdyby šlo pouze o poslouchání morálních kázání, pak bude zcela jistě více morálních lidí, než jich je ve skutečnosti. Někdo by např. mohl říci: Předpokládejme manželský pár, který vůči svým dětem bude usilovat o to, aby se staly řádnými a zdatnými lidmi. Neboť - řeknou rodiče - když z nich vychováme řádné, zdatné lidi, budou nám ve stáří oporou, a můžeme po

nich chtít všechno. Když rodiče vychovávají své děti z takového hlediska, pak je to nepochybně krajně sobecké stanovisko. Ale nyní předpokládejme, že děti se stanou řádnými, takže jsou zdatnými lidmi, když dorostou. Tehdy rodiče sice udělali něco sobeckého. Sami však morálku nekázali, ale zakládali ji. A mohlo by se ukázat, že když vychovali z dětí zdatné lidi a ty potom později projeví něco zcela jiného, než si rodiče představovali, přicházejí ke zcela jinému etickému pojetí. Zde byla i pro rodiče morálka založena, nikoli kázána. Předpokládejme, že člověk by neměl příležitost pro svůj příští život uvážit vyrovnání špatných skutků. Ale když nyní vlivem takového názoru na karmu koná skutky, postupně se v něm vyvine morální světový názor; je zdůvodňován lidskou přirozeností. Kdo ještě jedná na nižším morálním stupni, jistě jedná ze sobeckého chápání karmy; avšak kdo se dostal na vyšší stanovisko, a chápe tudíž karmu vyšším způsobem, naplní v sobě nesobeký morální požadavek.

Nejde tedy o to, že se abstraktním způsobem myšlenka karmy nazývá sobeckou, ale že se ukazuje, že člověka přivádí k vyššímu vývoji. To by mohlo být ještě dále rozvedeno, jak duchovní bádání přistupuje k tomu, co je reálné. A kdo by chtěl vznést jinou námitku, totiž že mnozí by mohli říci: Mám před sebou další životy, stačí, když se teprve v pozdějším životě stanu pořádným člověkem; nyní přece ještě mám čas, teď ještě mohu být nepořádným člověkem. Pak by to byla námitka, která se dá vyvrátit i teoreticky. Aby se ale mohla podat správně, k tomu je třeba, znalosti praktických poměrů. Musíme vědět, že někdo, kdo by minil, že ve svém nynějším životě ještě nemusí být pořádným člověkem, že se chce jím stát teprve v příštím životě a že takovým záměrem bude působit na svůj příští život; a když se teď nerozhodne být pořádným člověkem, potom nemá také pro příští život nutné základy. Zbavuje se tedy už nyní možnosti být později pořádným člověkem; sám si odstraňuje k tomu síly. A tak by se opět mohlo postupně hovořit o oprávněných morálních námitkách.

A přihlíží se také k náboženské námitce. Říká se: Duchovní bádání musí vysvětlit, že v každé duši je Boží jiskra a že člověk tuto Boží jiskru od života k životu stále více vyvíjí. Boží jiskra se tedy překládá do lidské hrudi. Jak se chováme k tomuto názoru, dovedeme-li ho postavit do správného světla, pokusil jsem se ukázat v první scéně svého mysterijního dramatu *Die Prúfung der Seele* (Zkouška duše). Jistě můžeme říci, že takovým názorem se ztrácí to, co právě můžeme nazývat náboženským principem: Pocit závislosti na Bohu, mimo nějž stojí, dětinského vzhlížení k Bohu stojící mimo něj. Ale předpokládejme nyní to, co můžeme říci z druhé strany: Člověk zcela uzná, že Bůh vložil do něj jiskru, kterou musí zažít a rozvíjet, že je skutečně schopen uznat: Nosíš v sobě Boží jiskru a když ji nevyvíjíš, potom zakrníš! Toto spolubytí s božstvím - a přece zase nutnost tuto jiskru nejprve muset vyvíjet - je podnět nekonečně silnější než kterýkoli jiný náboženský popud. Kdo se zabývá duchovní vědou, pozoruje, že nikde nejde o nějaké nepřátelství vůči náboženskému vyznání. Uvažuje se, když se náboženská vyznání s oblibou obracejí proti duchovní vědě, že se nyní duchovní

věda také obrací proti náboženským vyznáním. Ale právě jako s předtím charakterizovanými vědeckými námitkami je tomu také s těmito náboženskými námitkami: Rádnému náboženskému vyznání nestojí duchovní věda v cestě, neboť se zabývá vztahem lidské duše k nadsmyslovým světům, kdežto náboženství má vztah k jednotlivé duši. A kdo je schopen skutečně vidět, pozná, jak je pro člověka zcela možné zabývat se duchovním bádáním, přestože má náboženské vyznání, pro něho přirozené. Avšak právě zdůvodnění duchovního bádání, přijme-li je svět, může poskytnout člověku to, co se dá nazvat hlubším chápáním duševního života jak jednotlivého, tak soužití duší. Kdo se jen poněkud může přesvědčit o tom, že veškeré zevní soužití lidí může být jen zevním obrazem toho, jak se duše mají k sobě chovat, ten posoudí to nezměřitelné, co vyplývá z duši, dospěje-li k poznání, jak se má jednotlivá duše chovat k jiné duši, když správně pochopila, jaké osudy jednotlivé duše vůči jiné duši jsou určeny v životě mezi smrtí a příštím zrozením; jaké osudy existují pro jednotlivou duši, co to znamená být odtržen od jiné duše, co to znamená získat nový vztah k zesnulé duši, když duše, která zde zůstala, může něco vědět o nadsmyslovém světě. Nad veškerým lidským věděním a nad veškerými dalšími poměry lidského života se rozzáří nové světlo, když se do duší může vnořit to, co z hlubin nadsmyslového světa může vzejít každé jednotlivé duši. Vžívat se - nejen pouze vmýšlet se - náleží k poznání, k vystižení a k chápání duchovních pravd. To se vyjevilo teprve nejen vlivem duchovního bádání, ale v podstatě se to vždy již poznalo všude tam, kde se hovořilo ze skutečného poznání duchovního světa. A nikoli ze sebe sama chtěl bych říci, co bych měl říci k postavení duchovního bádání vůči těm, kteří je odmítají, aniž by je poznali; ale z úst Johanna Gottlieba Fichteho. A když něco v tomto výroku je závažného, pro některé také zdůrazňujícího, pak přihlížejme k tomu, že pochází od muže plného nadšení pro duchovní bádání. Svůj hněv chtěl hlásat všem, kteří, aniž by chtěli získat pohled do duchovního bádání, je odmítají a jsou přesvědčeni, že je musí potírat. K těmto lidem Fichte volá:

„Nemohou jinak, než ono zahanbující přesvědčení o tom vyšším v člověku a všechny jevy, které toto přesvědčení chtějí potvrdit, zuřivě napadat. Musí dělat všechno možné, aby tyto jevy od sebe vzdalovali a je potlačovali; bojují za svůj život, za svůj nejjemnější a nejvroucnější kořen života, za možnost snášet sami sebe. Všechn fanatismus a všechn zuřivý projev od začátku až po dnešní den vychází ze zásady: Kdyby protivníci měli pravdu, byl bych přece ubohým člověkem. Dospěje-li tento fanatismus k ohni a meči, potom zasahuje nenáviděného nepřítele ohněm a mečem; jsou-li pro něho nedosažitelné (- to také přece musíme říci pro naši přítomnost), zůstává mu jazyk, který, i když nepřítel neusmrcuje, přece je schopen často jeho činnost a působnost navenek silně ochromit. Jedním z nejpoužívanějších a nejoblíbenějších úskoků tohoto jazyka je to, že tomu, co pouze oni nenávidí, přikládají obecně nenáviděné jméno, aby je rozkřikli a učinili podezřelým. Obvyklý poklad těchto úskoků a jejich jména

jsou nevyčerpatelné a jsou stále obohacovány. Bylo by marné usilovat o jeho úplnost. Připomínám pouze jeden z nejobvyklejších nenáviděných názvů, a to, že tato nauka je mysticismem.

Přitom pozorujte především úmysl formy tohoto obvinění, v případě, že by někdo nezaujatý na to odpověděl: Nuže dobrá, předpokládejme, že je to mysticismus, a mysticismus je mylnou a nebezpečnou naukou. Pak nechť přece, jen projeví své mínění a vyslechneme ho; když se mýlí a je nebezpečné, potom se to příležitostně objeví. Tak shodně s kategorickým rozhodnutím, s nímž se domnívají, že nás odmítli, museli bychom na to odpovědět: Zde už více nemůžeme naslouchat; již dávno, snad před půldruhým lidským věkem, je mysticismus jednomyslně na všech recenzních koncilech prohlášen za kacířství a dán do klatby.“

To říká Johann Gottlieb Fichte. A Fichte se vyslovuje tak, že i dnes toto může platit o poměru duchovního bádání - řekněme - k těm, kteří chtějí důvěřovat pouze svým smyslům a svět chtějí mít zařízen podle toho, co říkají jejich smysly. Fichte srovnává takové lidi (ač toto srovnání není snad zcela oprávněné), kteří chtějí důvěřovat jen svým smyslům a nechť připustit, že existuje bližší poznání pravdy, s hluchoněmými a slepými od narození, kteří by také nechť připustit tóny a barvy, kdyby jim o nich nevyprávěli ti, kteří vidí. Ovšem slepé od narození a němé nelze srovnávat s těmi, kteří nechť přijmout to, co může podávat jasnovidné bádání, protože duše je schopná navázat vztah k nad-smyslovým pravdám. Ale Fichte říká:

Že se ujímáme hluchoněmých a slepých od narození a vymysleli jsme si způsob jejich vyučování, tomu patří dík - totiž od hluchoněmých a slepých od narození. Kdybychom ale chtěli učinit tento způsob výuky obecným vyučováním i pro ty, kteří se narodili zdraví, protože vedle nich mohli by vždy být také hluchoněmí a slepí od narození, a byli si jisti, že je postaráno o všechny; kdyby slyšící bez ohledu na svůj sluch se stejně namáhavě měl učit mluvit a měl slova vyčíst ze rtů jako hluchoněmý a vidoucí bez zřetele ke svému vidění by měl číst písmena hmatem, potom by to nezasloužilo vděčnost zdravých. Bez ohledu na toto uspořádání by se ovšem ihned uskutečnilo, jakmile uspořádání veřejného vyučování by bylo závislé na dobrozdání hluchoněmých a slepých od narození.“

Snad by se dalo říci, kdyby se již chtělo proti této Fichtově větě něco namítat, že ani u hluchoněmých a slepých od narození by se toto nestalo. Kdyby ale záleželo na těch, kteří důvěřují pouze smyslům a rozumu, aby přišli na to, jak by měl být utvářen svět, potom by jej neutvářeli tak, jak jej spatřují vidoucí; sice by láteřili a stavěli se na odpor proti celému duchovnímu vysvětlování světa ze strany druhých, ale sami by se prohlašovali za neomylné vzhledem k tomu, co dovedou říci o světě. Výsměšně by se chovali, kdyby se žádalo, že by měl mluvit o takové záležitosti pouze ten, kdo o ní ví; nesměli by o tom mluvit ti, kteří o ní nic nevědí. Hlavním důvodem všech popíračů duchovního bádání je přece pouze ten, že o něm nic nevědí. Logicky by měl být první požadavek, že by

o nějaké věci měl mluvit pouze ten, kdo o ní něco ví. Ale takové důvody, že se něco popírá, o čem se nic neví, používají se pouze k odmítání duchovně-vědeckého světového názoru v naší době. Kdo ale ve své duši může prožívat to, co bylo řečeno v první přednášce, kdo nemůže čekat na námitky, které sám v sobě může prožít a je schopen je prohlédat ve svém duchovním životě, najde také pokaždé cestu ke zdůvodňování duchovního bádání, takže se pro něho stane úslovím pravdy, které jsem vyslovil v první scéně ve Zkoušce duše a co se může shrnout do celého stavu vědomí, co nám může poskytnout vědění o nadsmyslových světech pro naši životní naději, pro naši sílu a jistotu v životě, pro všechno, co potřebujeme k bytí, důstojnému člověka. A všechno, co se může říci pro povznesení duší citem se pronikajícími, může se shrnout do slov: Se svým myšlením, cítěním a chtěním nejsi sám. Jak žiješ svým tělem v látkách, které jsou rozprostřeny v celém vesmíru, tak žiješ se svým myšlením, cítěním a chtěním v něčem, co je rozprostřeno v celém kosmu, v dálkách prostoru. To znamená, že výrok, který jsem učinil na naznačeném místě svého mysterijního dramatu, může se stát přesvědčením:

„V tvém myšlení žijí myšlenky světů, v tvém cítěním tkají síly světů, v tvé vůli působí bytosti světů.

V myšlenkách světů se vytrácej, silami světů se prožívej, z bytostí vůle se utvářej.

U světových dálek nekončí snivou hrou myšlení; začínej v dálkách duchovních a konči v hlubinách své duše: Poznáním sebe v sobě nalezneš cíle bohů.“

(Překlad Oty Hudečka)

*„In deinem Denken leben Weltgedanken, In deinem Fühlen weben Weltenkräfte,
In deinem Willen wirken Weltenwesen. Verliere dich in Weltgedanken, Erlebe
dich durch Weltenkräfte, Erschaffe dich aus Willenswesen.*

Bei Weltenfernen ende nicht

Durch Denkenstraumenspiel —;

Beginne in den Geistesweiten,

Und ende in den eignen Seelentiefen:

Du fidest Gotterziele,

Erkennend dich in dir. “